

Pożądane: większe zaangażowanie w prawa człowieka i współpracę rozwojową

Łamanie praw człowieka nadal jest poważnym problemem na Łotwie, pomimo niezgodności aktywistów i opinii publicznej co do tego, jakie problemy są najistotniejsze. W kwestii współpracy rozwojowej, ani opinia publiczna, ani wybrani politycy w pełni nie rozumieją zagadnienia. Różnice w podejściu do tych kwestii ukryte są za parawanem uproszczonych sloganów.

MiTi Foundation
Gunta Berzina,
Andra Damberga

Łotwa podpisała Deklarację Milenijną ONZ z 2000 roku, obligującą ją do poszanowania praw człowieka swoich obywateli, a także do działania jako odpowiedzialny globalnie partner dla tych w potrzebie. Te zobowiązania nie zostały jeszcze z całą pewnością wypełnione.

Rosnący problem z prawami człowieka

Gwałtowny wzrost gospodarczy na Łotwie w ostatnich latach przysporzył wiele społeczno-ekonomicznych problemów, a przede wszystkim: społeczną segregację, rosące różnice w przychodzie pomiędzy wiejskimi i miejskimi obszarami, niezwykle niskie emerytury, a także migrację pracowników.

Badanie z 2006 roku dotyczące praw człowieka, zlecone przez Łotewskie Państwowe Biuro Praw Człowieka, wykazało, że większość respondentów za priorytet uznało zapewnienie praw socjalnych oraz prawa do edukacji i pracy (wliczając sprawiedliwe i godne warunki pracy). Respondenci pytani o obecny stan praw człowieka w 4% zadeklarowali, że jest on bardzo zły, a 41% uznało go za zły. 7% respondentów przyznało, że stan jest bardzo dobry, a 43%, że jest on „przeciętny, ale problemy są do rozwiązania”. Osoby badane wykazywały największą obawę w stosunku do sytuacji politycznej (34%), ekonomicznej (17%) i korupcji (19%).¹

Obserwatorzy praw człowieka² podzielili pałące kwestie na kilka kategorii:

Zbrodnie nienawiści: Zarówno nienawistne wypowiedzi, jak i sama przemoc, wzrosły w ostatnich latach. Odnotowano napaści w związku z odmiennością rasową i pochodzeniem etnicznym, a także z powodu orientacji seksualnej. W 2007 roku policja odnotowała 16 spraw kryminalnych dotyczących narodowej, etnicznej lub rasowej nienawiści. Nadal są one w toku. Według raportów policji działalność

ekstremistów przybiera na sile i najczęściej jest związana z różnicami rasowymi, religijnymi oraz etnicznymi, na przykład pomiędzy obywatelami łotewskimi i rosyjskimi. W 2007 roku policja przekazała 58 przypadków wpisów internetowych do ekspertów lingwistycznych; 36 z nich uznano za naruszenie prawa o równości rasowej i etnicznej.

Prawo dotyczące obcokrajowców: W 2007 roku Europejska Komisja ds. Raszumu i Nietolerancji wydała 5-letni raport krytykujący rozbieżności pomiędzy prawami obywateli i obcokrajowców. Rekomendowano, aby rząd dał prawo obcokrajowcom do głosowania w wyborach do władz miejskich. Jedyne językami urzędowymi są łotewski i praktycznie już nieużywany liwoński, pomimo, że prawie jedna trzecia populacji używa rosyjskiego jako pierwszego języka (wielu takim osobom odmówiono obywatelstwa i obecnie nie są obywatelami żadnego kraju). Z drugiej jednak strony, Knut Vollebeak – wysoki komisarz ds. mniejszości narodowych OSCE, stwierdził podczas niedawnej wizyty w Rosji, że Łotwa dokonała znaczącego postępu w integracji mniejszości językowych.

Prawo do wolności zgromadzeń: Kontrowersje wokół tego prawa rozpełtały zaciekle dyskusję, głównie z dwóch powodów. Po pierwsze, z powodu wydania pozwolenia przez władze w Rydze na obchody w dniu 16 Marca Łotewskiego Dnia Legionów³, które jest okazją do wygłaszania neonazistowskich poglądów. Drugim jest brak zgody władz lokalnych na zgromadzenia publiczne gejów, lesbijek, biseksualistów oraz transseksualistów (LGBT). Burmistrz Rygi odmówił podpisania międzynarodowego apelu organizacji pozarządowych potępiającego naruszenie prawa do zgromadzeń i wyrażania własnych poglądów oraz nietolerancję i przemoc wobec osób korzystających z tych praw. Potępiono również porażkę państwa w kwestii zapewnienia bezpieczeństwa wszystkim obywatelom.

Dyskryminacja w miejscu pracy: W styczniu 2008 roku Komisja Europejska (KE) ostrzegła Łotwę i 13 innych krajów członkowskich, że nie wdrażają one praw UE, które zabraniają dyskryminacji ze względu na religię, wiek, niepełnosprawność

i orientację seksualną w miejscu pracy. KE skrytykowała Łotwę za zdefiniowanie dyskryminacji bardzo wąsko i za wielość wyjątków pozwalających na odstępstwo od zakazu dyskryminacji ze względu na wiek. Kobiety zarabiają średnio 18% mniej niż mężczyźni, zwykle mają niższą pensję i zatrudniane są na niepełnowymiarowy etat. W rezultacie płacą one mniej na ubezpieczenie, co powoduje zmniejszenie ich emerytur.⁴

Zdrowie psychiczne: Lokalne ośrodki opieki psychologicznej są praktycznie niedostępne. Większość pacjentów może jedynie liczyć na leczenie w szpitalu psychiatrycznym lub na zakwaterowanie w domu opieki społecznej na resztę życia.

Prawo do najmu: Zniesienie kontroli czynszów w 2007 roku doprowadziło do zwiększenia ilości konfliktów pomiędzy najmującymi i najemcami. Czynsz dla najemców z niższym przychodem wzrósł do poziomu, na jaki ich już nie stać, co zmusiło ich do wyprowadzek. Większość z 422 skarg (72 pisemne, 350 werbalnych) skierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich tylko w pierwszym połowie 2008 roku dotyczyło łamania praw najemców.

Współpraca rozwojowa i wola polityczna

Nadrzędnym celem programu Współpracy Rozwojowej na lata 2006-2010 jest wzmocnienie roli Łotwy jako kraju-donatora poprzez wzmocnienie współpracy dwustronnej i wielostronnej z innymi krajami. Program stawia zdecydowany nacisk na budowanie świadomości społecznej odnośnie współpracy rozwojowej, a także na zaangażowanie obywateli w tworzenie priorytetów rozwojowych. Jednakże programy te mają swoje znaczące błędy, między innymi to, że twórcy strategii działań zyskują na lepszym zastosowaniu zasad współpracy rozwojowej. Jest to ewidentne w rządowym Planie Rocznym wymieniającym 3 kryteria określające, które kraje i sektory Łotwa będzie wspierać. Uporządkowane według ważności są to: narodowe interesy Łotwy, aktywne działanie łotewskich organizacji pozarządowych i/lub biznesmenów w danym kraju

¹ Report on Human Rights in Latvia, 2006. Baltic Institute of Social Sciences, raport przygotowany na zlecenie The Latvian National Human Rights Office.

² Integration and Minority Information Service. Latvian Centre for Human Rights. <www.humanrights.org.lv/html/29384.html>

³ Więcej o tych obchodach można dowiedzieć się tu: <en.wikipedia.org/wiki/Latvian_Legion_Days>.

⁴ "Gender equality aspects in Latvian labour market" Ryga, 2006. Raport zamówiony przez Ministerstwo Dobrobytu. <www.darbatirgus.gov.lv/doc_up/DziLDT_petijums_ENG_1dala.pdf>.

oraz współpraca krajów otrzymujących z NATO i UE w kwestiach obrony.

Zaden z wymienionych powyżej aspektów nie ma nic wspólnego ze współpracą rozwojową i zaprzecza podążaniu za uniwersalnymi wartościami i prawami człowieka, walką z korupcją i wzmocnieniem lokalnego potencjału. Narodowe interesy nigdy nie powinny być brane pod uwagę. Kiedy wchodzi w grę kryterium aktywnego udziału, używa się pomocy, aby zapłacić swoim obywatelom za usługi, co wypacza znaczenie pomocy i redukuje efektywność w krajach odbierających. Średnio tego typu pomoc wyceniana jest na 20 - 25% droższą niż towary bądź usługi oferowane przez międzynarodową konkurencję lub lokalne źródła.

Kryterium współpracy militarnej jest jeszcze bardziej problematyczne. Unia Europejska wielokrotnie krytykowała tę politykę, która przypomina działania Stanów Zjednoczonych. Pod żadnym pozorem prawa biednych nie powinny być podrzędne względem strategicznych celów gospodarczych, politycznych lub związanych z bezpieczeństwem. Wielu krytyków słusznie wskazało, że tak zwana wojna z terroryzmem obecna w wielu częściach świata, włącznie z Europą, jest używana jako pretekst dla ignorowania kwestii praw człowieka i wolności obywatelskich, a także nie przynosi faktycznego bezpieczeństwa. Prawdziwe bezpieczeństwo to zapewnienie populacji świata odpowiedniego dostępu do opieki zdrowotnej, edukacji i godnego życia.⁵

Prognozując na podstawie przewidywanych wyników gospodarczych, Łotwa zakłada stopniowy wzrost wydatków z budżetu na współpracę rozwojową. Plan Ministerstwa Spraw Zagranicznych dotyczący wzrostu finansowania z budżetu na wdrożenie strategii współpracy rozwojowej Republiki Łotwy na lata 2006-2010 przewiduje wzrost do 0,1% PKB do roku 2010. Jest to i tak dalekie od celu ustalonego przez UE – 0,56%.⁶

Dotychczas Łotwa w swoim wsparciu rozwojowym nie uznawała praw człowieka i eliminacji ubóstwa za wysoki priorytet. Co więcej, współpraca rozwojowa stała się przede wszystkim mechanizmem dofinansowywania wybranych łotewskich organizacji pozarządowych, które wspierają działania instytucji państwowych i promują łotwę za granicą. W 2007 roku Ministerstwo Spraw Zagranicznych rozpisało konkurs na projekty dotyczące współpracy rozwojowej, które powinny dotyczyć usprawnienia: 1) administracji publicznej i reform gospodarczych, a także europejskich i transatlantyckich procesów integracyjnych; 2) lokalnych reform administracyjnych; 3) rozwoju demokracji i społeczeństwa obywatelskiego; 4) rozwoju w dziedzinie edukacji, kultury, rozwoju społecznego, opieki zdrowotnej i środowiska.

W konkursie „Działania komunikacyjne mające na celu informowanie społeczeństwa o Współpracy Rozwojowej i Edukacji Rozwojowej” wytypowano pięć projektów. Niezależnie od niniejszego konkursu,

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ODA/PKB	0,019%	0,01%	0,008%	0,06%	0,066%	0,06%

Źródło: Development Cooperation Policy Programme of the Republic of Latvia 2006-2010, <www.mfa.gov.lv/en/DevelopmentCooperation/finance/>. ODA- Oficjalna Pomoc Rozwojowa

na stronie internetowej widnieją informacje o planowanych trzech wizytach badawczych i ośmiu innych projektach, które będą realizowane pod nadzorem ambasad, a także pięć projektów już zatwierdzonych.

Do dziś organizacjom społeczeństwa obywatelskiego nie udało się uświadomić społeczeństwu na czym polega idea współpracy rozwojowej. Tylko trzy organizacje pozarządowe zajmują się wyłącznie międzynarodową polityką pomocy, a kilkanaście innych organizacji zajmuje się tymi zagadnieniami jedynie w ograniczonym zakresie. Ankieta pośród uczestników szkoleń organizowanych przez organizacje pozarządowe w 2006 roku pokazała, że tylko 40% z nich słyszało termin „współpraca rozwojowa”, a 43% uznało, że Łotwa powinna wspomagać kraje w niekorzystnej sytuacji i mniej rozwinięte. Co ciekawe, równie wiele osób było temu przeciwnych.⁷ Wywiad w środowisku akademickim pokazał, że jest ono gorzej poinformowane niż większość społeczeństwa. 85% z ankietowanych twierdziło, że nigdy nie słyszało terminu „współpraca rozwojowa” i „edukacja rozwojowa”.⁸ Mimo to, wielu przyznało, że ich studenci byli bardzo zainteresowani tematem pomocy międzynarodowej.

Biorąc pod uwagę brak rządowych kampanii budowania świadomości na temat tych zagadnień i ograniczoną aktywność organizacji pozarządowych, obecny niski poziom świadomości i wsparcia dla tego rodzaju inicjatyw nie może dziwić. W 2005 roku badanie opinii publicznej wykazało, że trzy czwarte respondentów było przeciwnych braniu udziału we współpracy rozwojowej, argumentując że Łotwa jest jeszcze biednym krajem i ma wiele własnych problemów do rozwiązania.

W 2005 roku, kiedy to Łotwa dołączyła do UE, w kwestii współpracy rozwojowej poruszono 3 ważne kwestie:

- Czy wzrost przeznaczanych funduszy jest jedyną odpowiedzialnością kraju względem Milenijnych Celów Rozwoju?
- Czy polityka UE i sposób, w jaki jest wdrażana naprawdę prowadzi do redukcji ubóstwa i niesprawiedliwości na świecie?
- Czy naprawdę tworzymy globalne partnerstwo dla rozwoju?

Trzy lata później te pytania nadal pozostają bez odpowiedzi. ■

⁷ <www.mfa.gov.lv/lv/Attistibas-sadarbiba/info/publikacijas/2006-01-24/>

⁸ Kwestionariusz wypełniło 50 respondentów – głównie wykładowców nauk społecznych – podczas szkoleń dotyczących Współpracy Rozwojowej prowadzonych przez Fundację MiTi w 2007 roku w ramach projektu „Schools Act Globally: The Development of NGO Network”, współfinansowanego przez Komisję Europejską

⁵ Więcej informacji: Simon Stocker, Eurostep, <www.eurostep.org/wcm/content/view/131/40/>.

⁶ Development Cooperation Policy Programme of the Republic of Latvia 2006-2010.